

במדבר
חג השבועות
תשפ"ה

גיליון בית ארזים

גיליון מאסף דברי תורתם של
רבותה"ק לבית בוטשעטש
ושאר חכמי רומניה וגאליה

פניני "יד יוסף"

פנינים נבחרים מתורתו של הרב"ק רבי יוסף אהרן מבוטשעטש
זי"ע, המכונה: דער קליינער בעל שם מבוטשעטש [בעל
שם קטן מבוטשעטש], מעובד באופן השווה לכל נפש

שלימות העבודה בבחינת המקום הזמן והאדם

וידבר ה' אל משה במדבר סיני באהל מועד לחדש
השני בשנה השנית וגו' שאו את ראש כל עדת וגו'
ואלה שמות האנשים וגו' (במדבר א, א-ד)

אפשר לומר בדברי הכתוב, על פי מה שנאמר
(תהלים צג, ב) 'נכון כסאך מאז', מאז? נוטריקון מ'קום
אדם זמן, שהוא בכדי להביא את תכלית העמדת
כסאו יתברך על נכון, שהוא בשלשה חלקים אלו,
להיות המקום מקודש ומיוחד בטהרה לעבודת
הבורא יתברך, שיוכל להמשיך שם אור הקדושה
העליונה, וכן הזמן צריך להיות בזמן המיוחד לקיום
המצוה, שלא לאחר זמן המצוה, וגם האדם יש
להמשיך על עצמו הקדושה בתכלית, לתקן שרשו
כראוי.

וזהו מרומז בדברי הכתוב, 'במדבר סיני באהל
מועד' זה מורה על קדושת המקום, 'לחדש השני
בשנה השנית' זה מורה על קדושת הזמן, ואחר
כך מונה את שמות האנשים, זה מורה על קדושת
האדם, ועל ידי שלושה אלו יחדו, 'שאו את ראש
כל עדת בני ישראל', יכולים להעמיד את תכלית
שלימות התיקון כראוי.

(פרשת במדבר לסעודה שלישית, בד"ה וידבר ה')

*

על ידי הדגלים המשיכו בני ישראל על עצמם קדושת אור חיות הקודש

איש על דגלו באתות לבית אבותם וגו' סביב לאהל
מועד יחנו (במדבר ב, ב)

נראה לרמז בזה על פי מאמרו ז"ל (במדבר רבה
ב, י): 'וכשם שברא הקדוש ברוך הוא ארבע רוחות
העולם, כך סביב לכסא ארבע חיות, ולמעלה
מכולם כסא הכבוד, וכנגדן סידר הקדוש ברוך
הוא הדגלים למשה'.

וזהו שאמר הכתוב 'איש על דגלו', סידור
הדגלים של בני ישראל, היה 'באתות לבית אבותם',
אבותם מורה על מקור ושורש הכל, היינו שסידור
הדגלים היה בכדי להתקשר למקור ושורש הכל
בבחינת ארבע חיות וכסא הכבוד, להמשיך אור
חיות הקודש, ועל ידי זה 'סביב לאהל מועד יחנו',
יכולו לתקן עצמם להיות מרכבה שלימה לכסא
כבודו יתברך, שהוא בחינת אהל מועד.

(פרשת במדבר לסעודה שניה, בד"ה איש על דגלו)

ליקוטי ופניני מים רבים חכמי רומניה וגאליה

ליקוטי פנינים דברי תורה אשר אסף לקט וכתב והוסיף
מדיליה הגה"צ רבי יצחק מאיר מארילוס זצ"ל אב"ד
מיהאלען, באקוי ולבסוף ימיו רבה של בוקרשט

התורה נמשלה כחלב המצנן את האדם מדבר הטא וכדבש המחמם את האדם לדבר מצוה

כתב הרמ"א (או"ח סי' תצ"ד): 'ונזהגין בכל מקום לאכול מאכלי חלב ביום ראשון
של שבועות', והחק יעקב (סי' תצ"ד ס"ק ט') הוסיף, שנהגו גם כן לאכול דבש וחלב בחג
השבועות, מפני שהתורה נמשלה לדבש וחלב, כמו שנאמר (שיר השירים ד, יא) 'דבש
וחלב תחת לשונך', שהם מרמזים על דברי תורה (דברים רבה ז, ג).

כתב הגאון רבי אשר אנטשיל מיללער זצ"ל אב"ד פטראזשעני בספרו לחם
אשר (לשבועות, בד"ה הרמ"א) להוסיף ככוונת הדברים, ולבאר מה טעם המשילו חכמינו
ז"ל את התורה לדבש וחלב, וכי איזה שייכות יש ביניהם.

וביאר בזה, על פי דברי הרמב"ם (פ"ד מדעות ה"ב), שיפה דבש לזקנים וחלב
לנערים, לפי שהדבש מחמם את הזקנים, והחלב מצנן מן הנערים את חום הטבע,
ומעתה מובן מדוע המשילו את התורה לדבש וחלב, לפי שהתורה מחממת את
האדם אשר התקור מקיום התורה והמצוות, ובד בבד מצננת ומקררת את האדם
שהתחמם לדבר עבירה, שיסור הימנה, ובזה מובן מה טעם נהגו לאכול מאכלי חלב
ודבש ביום חג השבועות, זמן מתן תורתנו.

*

חלב ודבש שבאים מדבר אסור ומותרים מוכיחים כי מתוך שלא לשמה יבוא לשמה

עוד כתב הגאון רבי אשר אנטשיל מיללער זצ"ל אב"ד פטראזשעני בספרו
לחם אשר (לשבועות, בד"ה הרמ"א) לבאר טעם אכילת דבש וחלב ביום חג השבועות,
על פי מה שאמרו חכמינו ז"ל (פסחים ג.) לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות שלא
לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה, ולכאורה יש לתמוה על מאמר זה, שהרי
נראים הדברים כמצוה הבאה בעבירה, ואיך הותר לקיים מצוה שלא לשמה, ואיככה
נוכל לומר שהנהגה שלא לשמה תתהפך להיות כהנהגה לשמה.

רק כתב לתרץ בזה, כי הוא כוונת חכמינו ז"ל במה שאמרו כי דבש וחלב מורים
על דברי תורה, כי הדבש והחלב גדלים מדבר אסור, הדבש יוצא מבעלי חי שהוא
בעצמו טמא, וכמו שאמרו חכמינו ז"ל (בכורות ו:), והחלב הוא כעין אבר מן החי כאשר
אמרו חכמינו ז"ל (בכורות ו:), ועם כל זאת שניהם, הדבש והחלב, מותרים באכילה, על
אף צאתם מדבר האסור, וזאת משום שאנו מחשיבים את החלב והדבש לפי מצבם
הנוכחי. כך גם לימוד התורה, יכול הלימוד שלא לשמה להתהפך ולהיות לימוד
לשמה, לפי שאנו דנים את הלומד כמצבו בזה העת, אחר שכבר הורגל ללמוד תורה
לשמה, ואין מתייחסים לכך שתחילת לימודו הייתה שלא לשמה.

על כן מצאנו בדברי חכמינו ז"ל (מגילה ג. ור' תוס' בד"ה עתה) כי 'ועתה' מורה על
דברי תורה, שכן אמרו עוד חכמינו ז"ל (מכילתא פרשת בשלח פרשתא דשירה פרשה ה')
אין ועתה אלא תשובה, וכדברי הגמרא (יומא פו:.) גדולה תשובה שזדונות נעשות לו
זכויות, שמתהפכת העבירה להיות למצוה, ואין אנו מתייחסים אלא לפי מצבו של
אותה שעה, כך גם הוא בעניין לימוד התורה.

בזה ביאר את המנהג לאכול מאכלי דבש וחלב ביום השבועות, בכדי שנוכל לקבל
את התורה מתוך שמחה, ולא נחשוש שמא לא נוכל ללמוד בה לשמה, כי אין בזה ולא

כלום, אלא מתוך לימוד שלא לשמה נבוא ללמוד ולעסוק בה לשמה, ויהתפך האיסור להיות היתר, ויהיה חשוב מתחילה כאילו עסק בה לשמה.

היתר אכילת חלב ודבש על ידי קבלת התורה

הגאון רבי נטע יעקב בערגער זצ"ל מאדווארי כתב בספרו נטעי נאמנים (לשבועות בד"ה נלע"ד לתת), ליתן טעם למנהג אכילת מאכלי חלב ודבש בחג השבועות, על פי מה שמצאנו בגמרא (בכורות ו:): שהאריכו בטעם היתר שתיית החלב, והלא מצד הסברה היה לנו לאסור את החלב משום אבר מן החי, והוכיחו בגמרא מכך שאסרו בשר וחלב, מוכח שאת החלב בפני עצמו מותר לשתות. עוד הוכיחו בגמרא (בכורות ו:): את היתר שתיית החלב, משום שבח ארץ ישראל שאמרה תורה (שמות ג, ח) 'ארץ זבת חלב ודבש', ואם היינו אסורים בשתיית החלב, מה משבח לנו השם יתברך את ארץ ישראל במאכל האסור לנו. מזה גם כן יש להוכיח על היתר אכילת הדבש, שהיה לאוסרו מצד היותו יוצא מן הדבורה הטמאה לנו.

העולה מכל זה, כי בלא שניתנה לנו תורה, לא היינו יכולים לשתות החלב ולאכול הדבש, כי לא היינו יכולים ללמוד דינים אלו, ולידע מכוחם בדבר היתר שתיית החלב ואכילת הדבש, כי היינו אסורים בה מצד איסור אבר מן החי.

זה יש לבאר בדברי הכתוב (שיר השירים ד, יא) 'דבש וחלב תחת לשונך', היינו 'דבש וחלב' מה שהותר לנו לאכול דבש ולשתות חלב, זה הוא 'תחת לשונך', על ידי לשון בני ישראל שקיבלו על עצמם את התורה ואמרו 'נעשה ונשמע' (שמות כד, ז), שעל ידי זה יכלו ללמוד להתיר אכילת החלב והדבש.

על כן נהגו לאכול ביום השבועות מאכלי חלב ודבש, כי בזה היום יכלו כבר להוכיח על היתר אכילתם.

היות המנהיג ראוי להנהיג את ישראל מצד עצמו ולא רק לצד זכות אבותיו

איש ראש לבית אבותיו הוא (במדבר א, ד) יש לפרש כוונת הכתוב המדבר על נשיאי ישראל, אשר הדרך הראויה בהתנהגותם היא

'ראש לבית אבותיו', שיתייחס אחר אבותיו למעלה בקודש, ובד בבד 'הוא', שיהיה נשיאותו בזכות עצמו, ולא רק בזכות אבותיו. והכלל הוא, כי מנהיג ישראל אמור להיות ראוי לאותה איצטלא, בהיותו כלי המעלות והמידות, ויפה פירש המלבי"ם (במדבר כז, יז) את דברי הכתוב (במדבר כז, יז) 'ולא תהיה עדת ה' צאן אשר אין להם רועה', כי הנה אף הצאן שאין להם רועה, מכל מקום מנהיג יש להם, והוא התיש ההולך בראש העדר, וכולם הולכים ונמשכים אחריו, אלא שאין הוא ראוי להיות מנהיג, כי הוא סכל כמותם ודומה להם, ועל כן צריכים רועה, שיש לו ראייה רחבה, שכלו מחודד, ויודע הוא להשכיל להנהיג את הצאן בנאות דשא. כך הוא גם בקשת משה רבינו, שימנה השם יתברך איש על העדה, איש אשר רוח אלקים בו, שהוא נפרד ממינם כערך הרועה המשכיל נגד הצאן.

בני ישראל הכירו באבותיהם שיצאו מכלל בני נח ובאו לכלל בני ישראל

איש על דגלו באת לבית אבתם יחנו בני ישראל מנגד סביב לאהל מועד יחנו (במדבר ב, ב)

במדרש רבה (במדבר רבה ב, ד): "אף בלעם הביט בהם, ויצאה עינו כנגדן, שלא היה יכול ליגע בהם שנאמר (במדבר כד, ב) 'וישא בלעם את עינו', אלו הם הדגלים, התחיל אומר, מי יכול ליגע בבני אדם אלו, מכירין את אבותיהם ואת משפחותיהם, שנאמר (במדבר כד, ב) 'שוכן לשבטיו', מיכן למדנו שהיו הדגלים גדולה וגדר לישראל, לכך נאמר 'איש על דגלו'."

כתב בזה הגאון רבי אברהם חיים דוד סופר - שרייבר זצ"ל בספרו סמיכה לחיים (אות י'), בהקדמו דברי הפרשת דרכים (דור האחרים דרוש א') שכתב להעיר, על מאמר חכמינו ז"ל (בבא בתרא ק). שקנה אברהם אבינו את ארץ ישראל בהילוך, שמזה יש להוכיח שיצאו כבר האבות מכלל בן נח, שהרי קיימא לן (רמב"ם פ"א ממכירה הי"ז) שבן נח אינו קונה בחזקה.

על פי זה כתב הפרשת דרכים (דור האחרים, דרוש ב') לפרש את דברי הכתוב (בראשית טו, א) 'אל תירא אברם אנכי מגן לך שכרך הרבה מאד', בהקדמו קושיית הצפנת פענח (פרשת תולדות דרוש א') איך הותר לו לאברהם אבינו להפיל את עצמו לכבשן האש, והרי בני נח

לא הצטוו על קידוש השם, ואינם רשאים להחמיר על עצמם, כמו שכתב הרמב"ם (פ"ה מייסודי התורה ה"ג), וזהו שאמר הכתוב 'אל תירא אברהם', היינו שאברהם היה מתיירא על כך, שמא עשה שלא כדין בדבר שהשליך את עצמו לתוך כבשן האש, ואמר לו השם יתברך שלא יתיירא על כך, 'שכרך הרבה מאד', אשר בזה גילה לו השם יתברך כי הוא אינו נידון עוד כבני נח, ועל כן מגיע לו שכר על מצות קידוש השם שקיים.

בזה ביאר את המשך דברי הכתוב (בראשית טו, ד) 'והנה דבר ה' אליו לאמר לא יירשך זה כי אם אשר יצא ממעיך הוא יירשך', היינו שעל ידי שהתברר שאברהם אבינו אינו נידון עוד כבני נח, אם כן שפיר יכול היה לקנות את ארץ ישראל בהילוך, ובזה יירשנו זרעו אחריו בתורת חזקה.

זה כתב לכוון בדברי המדרש הנזכר, שהיה בלעם מבקש לומר שאין בני ישראל יכולים לירש את ארץ ישראל, כיון שהאבות לא נחשבו עוד כבני ישראל אלא כבני נח, ולא הועילו לקנות את ארץ ישראל בהילוך, אכן משראה את דגליהם, וראה שהם מכירים באבותיהם, היינו שהם יודעים כי אבותיהם גם כן נחשבו כבר כבני ישראל, ולא נידונו עוד כבני נח, ובזה לא יכול עוד לטעון לעומתם מאומה.

על פי כל זה כתב לבאר כוונת הפייט 'כל מקדש שביעי כראוי לו כל שומר שבת כדת מחללו שכרו הרבה מאד על פי פועלו איש על מחנהו ואיש על דגלו', כי אמר תחילה 'כל מקדש שביעי כראוי לו', אשר מזה יש להתבונן, איך יכלו האבות לשמור את השבת, והרי קיימא לן (סנהדרין נח:): גוי ששבת חייב מיתה, ובזה איך היה ברור וידוע להם שיצאו כבר מכלל בני נח, על זה אמר 'שכרו הרבה מאד על פי פועלו', אשר על ידי שאמר השם יתברך לאברהם אבינו כי שכרו הרבה מאד על פועלו שהשליך עצמו לתוך כבשן האש, בזה התברר לו כי בן ישראל הוא ויצא לגמרי מכלל בן נח, וממילא 'איש על מחנהו ואיש על דגלו', מכירים בני ישראל באבותיהם, שירשו עבורם את הארץ, ואין יכולים להרהר עוד בדבר, לומר שאין קניין חזקה מועיל אצל האבות.

*

אחינו כל בית ישראל הנתונים בצרה ובשביה העומדים בין בים ובין פיפשה המקום ירחם עליהם ויוציאם מצרה לרונתה ומאפלה לאורה ומשעבוד לגאולה השתא פעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן

וי"ל ע"י מכון 'שם ושארית' בוטשעטש © כל הזכויות שמורות

להערות והארות, תרומות והנצחות, וכן לקבלת העלון במייל ניתן לפנות לכתובת מייל: MECHON2324@GMAIL.COM